РЕЦЕНЗИЈА:

Roberto Cipriani

Professor Emeritus
Roma Tre University

ALI PAJAZITI, *SOCIOLOGICAL TRILOGY: IDENTITY, RELIGION, ETHICS*, LOGOS-A & ЗДРУЖЕНИЕ НА СОЦИОЛОЗИ НА МАКЕДОНИЈА, СКОПЈЕ, 2026, 378 стр.

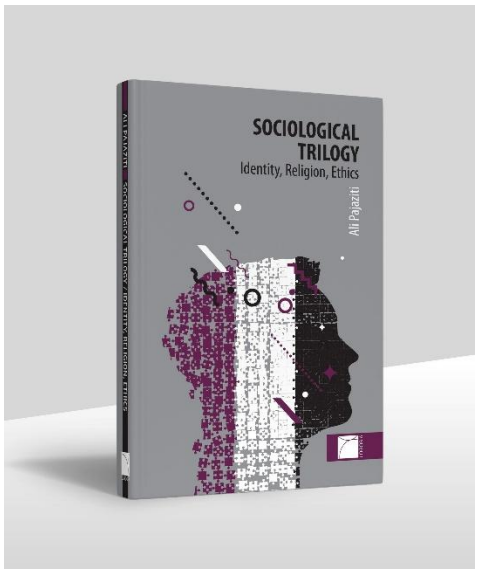

Во оваа книга, *Социолошка трилогија: Идентитет, религија, етика,* професорот Али Пајазити преку неколку фокусирани согледувања, успева да пренесе исклучително јасна и детална слика за современата социо-културна динамика во Македонија. Авторот ги отсликува сите нејзини дивергенции, разновидни културни припадности и разлики во ставовите и однесувањето, кои произлегуваат од нивните темелни идентитети — историски, културни, религиозни, вредносни, традиционални и обичајни во најширока смисла.

Друг значаен квалитет на ова дело е правилната дистанца што авторот ја одржува кон третираните феномени, доследно почитувајќи ја веберијанската перспектива на Wertfreiheit — односно слободата од вредносни судови и идејата за вредносна неутралност *(avalutativity)*, која е неопходна во науката. Пајазити одлично знае како да се движи по овој деликатен терен, полн со потешкотии, замки и подложен на недоразбирања.

Независна од Југославија од 1991 година, Северна Македонија помина низ различни и бурни настани, особено на номиналистички план со соседна Грција, која исто така има регион наречен Македонија со Солун како главен град. Веќе подолго време, земјата се наоѓа во транзиција од стариот југословенски федеративен систем кон продемократско управување со државата, соочувајќи се со историските предизвици во менаџирањето на интеркултурализмот, национализмот, јазично-културните идентитети и меѓурелигиските односи. Токму затоа, насловот на оваа збирка есеи — „Идентитет, религија, етика“ — се чини поприкладен од кога било.

Покрај тоа, потпишувањето на Рамковниот договор од 13 август 2001 година јасно ги дефинираше клучните проблеми, почнувајќи од потребата да се стави крај на секоја форма на конфликт, како што

експлицитно стои во точка 1.1 од основните принципи: „Употребата на насилство за постигнување политички цели целосно и безусловно се отфрла“. Наследството од минатото е премногу тешко за да се повторат неговите последици. Напротив, целта е поинаква: „Мултиетничкиот карактер на македонското општество мора да се зачува и да се рефлектира во јавниот живот“.

Самиот Договор ги става во предност двете доминантни реалности: Македонците и Албанците, но и заедниците на Турците, Власите, Ромите и другите. Станува збор за исклучително комплексен мозаик кој се рефлектира во придонесите на Али Пајазити кон нашата рефлексивност. Истото важи и за повеќекратната владина и општествена присутност на религиите, како што се Македонската православна црква, Исламската верска заедница во Македонија, Католичката црква и другите малцински верски ентитети. За сите нив е обезбедена слобода на вероисповед, заедно со другите типични права на религиозните заедници (училишта, хуманитарни активности итн.).

Но, ова не е единствениот избор на теми што ги покренува авторот. Во македонскиот социјален контекст се издвојуваат и други итни состојби: ширењето на потрошувачкиот менталитет, трендот на индивидуализација, етнизацијата на економските активности кои придонесуваат за статус на „незрела држава“ или „протодемократија“, злоупотребите во приватизацијата, високата невработеност, распространетата сиромаштија (која погодува повеќе од една третина од населението) и етничките тензии.

Во ова исклучително проблематично сценарио, авторот се движи претпазливо, опишувајќи го секој феномен до најситен детал, со цел читателот да ги разбере сложените феномени, компликации и антагонизми што го проникнуваат просторот и населението. Пред сè, се наметнува заклучокот дека клучното прашање е ефективноста (или неефективноста) на лидерството што управува со јавните работи. Овој аспект е директно поврзан со моралниот фактор, корупцијата и капацитетот за добро владеење.

Понатаму, забележливи се бројни вкрстувања со религиозниот фактор, кој влијае како врз политичките лидери, така и врз национално-културната припадност на граѓаните. Овде ја гледаме силната тенденција за изедначување на религијата со етничката припадност. Во овој контекст, природно, се појавуваат и манифестации на ниска толеранција кои водат до конфронтации околу начинот на кој се живее духовноста. Дури и пандемијата на КОВИД-19 создаде, или во најмала рака поттикна нови ситуации, со т.н. „враќање на светото“ (набљудувано низ призмата на албанските интелектуалци).

Сепак, јадрото на сите анализи на авторот несомнено е концептот на идентитетот и сè она што тој го подразбира, бидејќи тоа е нишката водилка низ целиот дискурс и е присутна во секое од четивата на Пајазити. Религиозната димензија има своја тежина, но се чини дека зависи или барем постојано дијалогизира со идентитетската перспектива.

Авторот ги нагласува и спецификите на глобализираниот свет преку анализата на австриските Албанци, распнати меѓу интеграцијата и одбраната на сопствената специфична култура. Од друга страна, ја воведува и идејата за балканскиот „пат на свилата“ (наместо кинескиот) помеѓу Скопје и Истанбул, потенцирајќи ја долговечната врска меѓу Македонија и Турција. Дополнително, се елаборира и економското прашање за трговијата која главно се практикува во интраетнички рамки, односно ограничувањето на размената и пазарот речиси исклучиво меѓу припадници на иста национално-културна заедница.

На крајот, но не и помалку важно, присутна е изразена иницијатива за отворање на балканската социологија кон Европа — процес кој трае веќе подолго време и кој доби поддршка од Европската социолошка асоцијација (ESA) и Европскиот совет на национални социолошки асоцијации, кои се залагаат за сеопфатна соработка.